

TURINYS

J. Kaminskas — Kas toliau?	1
* * * — Vengrijos įvykiai	4
Petr. Tarvydas — Atsakingojo rašytojo tarnyba	6
J. Kiznis — Kultūros Kongreso klystkeliai	9
A. Landsbergis — Vasilijus dvejoja	13
K. Barėnas — Socialinės žaizdos...	16
K. Barėnas — Kristolinis tautiškas...	18
A. J. Greimas — Lietuviško kelio beįėjimas	20
J. Liūdžius — Laisvė, lygybė ir broliškumas	22
A. Valuckas — Suvalkiečių streikai	25
Dailininko Pr. Lapės tapyba	29
Dailininko Dagio skulptūros	30-31
R. Šilbajoris — George Bernard Shaw...	33
Vl. Stanka — Laisvo laiko klausimai	39
P. S. — Antanų žvironą pristatymas	41
K. Rimkaila — Politikuojantis generolas	47
J. Liūdžius — Kun. Ylos problema: laisvė	53
J. K. — "Darbininkų Balsas"	57
* * * — Popiežius planuoja apaštalią armiją	59
Administracijos pranešimai	60
DARBĄ parėmė savo auka	60

X metai (Vol. X)

Nr. 3-4 (30-31), 1956

D · A · R · B · A · S

KAS TOLIAU?

J. KAMINSKAS

DEL DABARTIES ĮVYKIŲ SUSIMĄSČIUS

Dar nė karto nuo pat antrojo pasaulinio karo pabaigos tarptautinių santykių įtampa nebuvo pasiekusi tokio masto, kaip dabar gyvenamam laikotarpyje. Vengrų tautos heroiską kovą laisvei atgauti Sovietai paskandino dešimtimis tūkstančių išžudytų vengrų kraujuje. Raudonosios armijos tankai pabaigė "sutvarkyti" Vengrijos miestus, suvarydami ginkluotą partizanų kovą į miškus ir pogrindį. Bado ir šalčio padedami, Sovietai baigia palaužti darbininkų pasipriešinimą fabrikuose, transporte, tarnautojų įstaigose, nepalauždami jų valios atgauti laisvę. Vyksta masinės deportacijos Sibiran, ir teroras pačiam krašte.

Tuos istorinės reikšmės įvykius lėmė iš vienos pusės Kremlius, iš antros — Vakarai. Vengrų sukilimas įsiutino Kremlį ir jį priverstė nusimesti kaukę. Dar niekuomet rusiškas bolševizmas, ką tik vaidinęs taikos balandėlį, nebuvo prieš Vakarus atsisotęs tiek apsinuoginęs, kaip kraujuose skandindamas maištą pakėlusį satelitą. Sovietų žygio Vengruose prasmę apibūdino Nikita per Vakarų diplomatams Kremliaus su ruošta pokilį Gomulkos delegacijai pagerbti. Visas paraudęs ir iltis rodydamas, Chruščiovas drėbė Vakarų atstovams nuglėtojo klyksmą: "Norite jūs ar nenorite, istorija yra mūsų pusėje, ir mes būsime jūsų graboriais!"

Sunkiai išreiškiamo moralinio nykumo jausmą sukėlė Vakarų laikysena vengrų tragedijoje. Tartum norėdama paryškinti "didžiųjų" abejingumą žmoniškumo pradui, įvykių raida sugretino sukilusių vengrų ko-

vą su konfliktu dėl Sueso kanalo ir vaizdžiai parodė, kad žibalas Vakarams yra brangesnis už laisvės kovotojų kraują. Sukrėsto pasaulio akivaizdoje didžiųjų valstybių vyriausybės pasirinko pasyvaus stebėtojo rolę. Maža padėjo kovotojams per Europą persiritusi masinių protestų banga, silpnai aidu pakartota ir Amerikos kontinente.

Daug kas manė ir daug kas norėjo, kad vengrų pradėta išsilaisvinimo kova, radusi paramos Vakaruose, būtų laimėta ir gal pagaliau išsivystytų į lemiamą Vakarų konfliktą su Sovietais. Galima būti įvairių nuomonių dėl tolimesnės įvykių raidos. Sukrėstas pasaulis dar nėra aprimęs, ir dar nėra likviduoti konfliktų židiniai. Bet jau ir šiandien, kai rašomos šios eilutės, galima nedvejojant teigti, kad padėtį gali paaštrinti Sueso kanalo reikalas ar jam panašus, bet ne Vengrijos likimas. Už tai garantuoja "protinga", savais interesais pagrįsta, "didžiųjų" politika.

Ko galime laukti ateityje?

Nedrąsu leistis į spėliojimus, neturint pranašo dovanos. Bet mes, dėdamiesi į kovą Lietuvai laisvinti, turime bandyti numatyti tolimesnių įvykių raidą, remdamiesi susidariusios po vengrų sukilimo padėties vertinimu. Jau dabar galima pasakyti, kad Vengrija šių įvykių eigoje neatgaus tokios laisvės, kokios norėjo ir už kokią kovojo. Neatgaus dėl to, kad Vakarai bent numatomu laiku sieks padėties stabilizavimą ir nesirys kištis į "vidinius" Sovietų reikalus, palikdami jiems laisvas rankas tvarkytis už geležinės uždvaros taip, kaip jie tik no-

LEIDŽIA — Lietuvių Darbininkų Draugija, Inc., 636 East Broadway, South Boston 27, Mass.
 REDAGUOJA — redakcinis kolektyvas. Vyriausiasis redaktorius — prof. J. Kaminskas. Techniškas redaktorius — J. Jacyna. Rankraščius ir laiškus siųsti vyr. redaktoriaus adresu: 403 Stanhope St., Brooklyn 37, N.Y.
 ADMINISTRUOJA — J. Sonda. Prenumeratą ir auksą "Darbui" siųsti administratoriaus adresu: 636 East Broadway, South Boston 27, Mass.
 SPAUDA — "Vagos" spaustuovės, 1297 Gates Ave., Brooklyn 21, N.Y.
 PRENUMERATA — \$ 2 metams, \$ 5 trejiems metams (užsisakant iš karto); studentams — \$ 1.50 metams; paskiras numeris — 55 c.

DARBAS (Labor) is a Lithuanian quarterly of arts and social science, published by the Lietuvių Darbininkų Draugija (Lithuanian Labor Society), Inc., 636 East Broadway, South Boston 27, Mass. Annual subscription \$ 2, three years — \$ 5; students — \$ 1.50 a year; single copy — 55 c.

skverbėsi į žmogaus sąmonę, šiandien jau visuotinai žinomos ir prieinamos. Pirma, laisvoji spauda suvaidino milžinišką vaidmenį, keldama jas ir sąmonindama žmones. Antra, sociališkai teisingai besitvarkančių valstybių pavyzdys verčia net ir kitų kraštų buržuazines partijas reformuotis ir reformuoti socialinį gyvenimą.

O vis dėlto... Štai Japonijoje prieš aštuonetą metų įvyko vadinamoji pramonės revoliucija: amerikiečių pasiūlymu, buvo priimtas naujas darbo reikalams tvarkyti įstatymas. Fabriko ir dirbtuvių savininkai kėlė ir tebekelia prieš jį vėją, nes tas įstatymas esąs nerealus. Žmonės nori gyventi, todėl eina ir dirba ilgiausias valandas ir už menkiausią atlyginimą; dirba net 15 metų nesukakę vaikai, nors įstatymas draudžia tai. Kodėl ten taip yra? Dėl to, kad darbininkai neorganizuoti, daugelyje vietų

tik apie 2 procentai jų tepriklauso profesinėms sąjungoms, o savininkai iš tolo veja nuo dirbtuvės ir darbininkų kiekvieną, kuris gali būti įtariamą kaip profesinių sąjungų organizatorius. O būtų profesinės sąjungos, apimančios visus darbininkus, tai įstatymo tada būtų laikomasi, ir nepilnamečiui vaikui netektų eiti dirbti, nes suaugusieji gautų geresnius atlyginimus ir galėtų išlaikyti mažamečius savo vaikus. Tiesa, tuo atveju sumažėtų savininkų pelnas, suliesėtų einamoji sąskaita ir gal savo reikalus ginąs darbininkas savininko akyse nebebūtų toks krikštolinis tautietis, kokio jis nori. Juk ir mums, tur būt, ne visiems patinka tie lietuviai, ir tokius mes kai kas būtume linkę vienu kitu laipsniu nuvertinti, kurie prieš keliasdešimt metų nebeįveikė pakęsti skurdo, metė savo tėvynę ir išvažiavo į brazilijas duonos ieškoti.

Lietuvisko kelio bejieskant

A. J. GREIMAS

Nužmoginto žmogaus problema, iš kurios išplaukia visos kitos, yra vienintelė nuolat aktuali problema. Kaip mokslas ir menas, taip ir teisingai suprasta politinė veikla tegali statyti sau tikslu tikrai žmogaus laisvėjimą, jo pilnnutiniam pasireiškimui sąlygų sudarymą.

Nužmoginimo formos įvairios. Vaikas, pavydintis savo draugo sviedinuko, alkoholyje savo buitį užmiršti ieškąs girtuoklis, laisvai kurti galimybių neturįs dailininkas, beprotnamyje mostaguojantis napoleonas, lėtu badu mirštantis hindusas — tai vis kasdien sutinkamos nužmogintos žmonijos pavyzdžiai.

Tačiau sunkiausi pančiai žmogaus laisvei — tai ekonominis nužmoginimas, tai

žmogaus sudaiktinimas. Galvojant apie žmoniją — paetiškai, mokslškai, ekonomiškai ar politiškai — vieninteliu mastu ir saiku dosni mintis tegali imti tikrai patį skurdžiausią žmogų. Kalbant apie Lietuvos gerbūvį, jos ateitį — vienintelis išeities taškas — pats biedniausias lietuvis.

Ekonominių struktūrų primatas, jų formos yra pirmaeilė būtinybė. — Kaip nepoetiškai tai skamba poetui, kaip nepolitiškai — politikui, susirūpinusiam Vakarų demokratijomis ir Stalino diktatūra. Bet Vakarų demokratijos — tai šiltadaržių gėlės, išaugusios dėka protekinių muitų, per išimtą metų sukrautų milijoninių hekatombų — užtenka pasiskaityti Dickensą ar Zola. Bet Stalino diktatūra — tai tik Rusijos

carų politinis režimas, pritaikytas milžiniškiems ekonomiškai atsilikusių kraštų plotams. Tai ne lietuviški keliai. Ir pradėti galvoti apie Lietuvos išsilaisvinimą, kaip, visų pirma, apie visame pasaulyje gražiai įrašytų konstitucinių teisių atstatymą — tai statyti žagrę prieš jaučius, dengti stogą, nepadėjus pamatų.

Lietuviškai galvoti apie Lietuvą — tai, visų pirma, įrašyti ją į geografinį Europos kontekstą, į istorinę pasaulinio ūkio raidą. Geografinis kontekstas — tai Lietuvos išsprendimas tarp bulvinės Gudijos ir ruginės, didelės ekonominės ateities neturinčios, Rytų Vokietijos. Kaip reikia vargšams lietuviams susispausti, norint iš savo krašto šį tą gražaus padaryti! Istorinis kontekstas — pasaulinio ūkio vystymasis pramonėjimo, planavimo, visų galimybių racionalaus išnaudojimo kryptimi. Lietuva arba bus pramonės ir prekybos (langas į jūrą!) šalis, arba jos visai nebus.

Sudarymas sąlygų Lietuvai iš viso ateityje išlikti — toks, atrodo, turėtų būti pirminis lietuviško galvojimo postulatą. Gudijos gyventojų perteklius keliasi į Rusiją, Rytų Vokietijos — į Vakarus. Kur kraustysis Lietuvių tautos — jeigu jina išliks gajai — perteklius, kai, racionalaus ūkininkavimo santvarkoje, trečdalis tautos užteks žemės ūkiui eksploatuoti? Į Sibirą? Į Braziliją? Ir kokios, tokiu atveju, būtų kultūrinės krašto pasireiškimo galimybės? — Krašto ekonominės santvarkos pasirinkimas turi būti diskutuojamas susirūpinimo tautos gyvybės išsaugojimu, jai vietos ateities pasaulyje suradimu.

Normaliose sąlygose gyvenančių tautų politiniai-ekonominė problematika atrodo, palyginti, paprasta: tautinių pajamų visumos tikslus apskaičiavimas ir tų pajamų teisingas padalinimas. Bet jau ir čia klausimas susikomplicuoja, norint nuspręsti, kokią tautinio kapitalo dalį reikia nuo padalinimo atskirti ir iš naujo investuoti tam, kad kiltų bendrasis tautos gerbūvis. Aišku, kad ekonominiai atsilikusioms ar nepalančiose geografinėse ar istorinėse sąlygose

atsidūrusioms tautoms ateičiai kurti skiriamam tautinio kapitalo apimtis turi būti nepalyginamai didesnė. Ir rimčiausias dabartinės Lietuvos ūkinės santvarkos pasmerkimas — tai Sovietų Rusijos ir kitų „brolišių“ respublikų vengimas investuoti į Lietuvos ūkį kiek stambesnius kapitalus, garantuojančius ekonominę Lietuvos ateitį.

Galvojimas čia paprastas, gospadoriškas: norint sukurti padoresnę ateitį, išvystyti rimtesnį „biznį“, reikia žmogui susispausti, skaičiuoti ir dėti skatiką prie skatiko. Taip ir lietuvių tautos ateitis galima bus, tik susispaudžiant ir sunkiai dirbant. Ir nuo to, kuri tautinio kapitalo dalis bus išdalinama gyvenimui ir kuri reinvestuojama į tautinį ūkį, priklausys ir Lietuvos istorijos raida.

Aišku, kad netenka galvoti apie gerą gyvenimą Lietuvoje. Aišku, kad ir tautinių pajamų teisingo padalinimo problema, nors jos nei minutei negalima išleisti iš akių, yra tikrai antraeilė, subordinuota tautinio kapitalo didinimo būtinybei. — Tačiau savime suprantamas ir tas faktas, kad susirūpinimas Lietuvos ateimi verčia atmesti, *ekonominėje* plotmėje, betkokios liberalistinės santvarkos galimybes. Ir ne vien tik išeinant iš bendražmogiško teisingumo supratimo: liberalinėje santvarkoje sunkiai įmanomas teisingas tautinio uždarbio paskirstymas. Bet ir iš susirūpinimo tautos ateimi: tik planingas visų ūkinių resursų tvarkymas, tikrai bendro plačiai suprasto intereso pasirinkimas kelrodžiu gali laiduoti visos tautos turtėjimą. O jį jau seks ir politinės laisvės, ir kultūrinis klestėjimas.

Ne visados lengva būti žmogumi ir lietuviu, likti ištikimu sau, tautai, žmonijai. Šios kelios mintys tad ir skiriamos tikrai to žmogiško ir lietuviško kelio įieškojimui. Jos rašytos, tikint, kad bendrosios žmonijos problemos gali būti talpinamos ir į tautinės bendruomenės rėmus; kad tautiškumas yra teigiamas reiškinytis tikrai tada, kai jisai padeda gyventi šiltoje, teisingumo ištroškusioje, istoriją kuriančioje žmonių bendruomenėje.